

RÉSZLET AZ MTA ELNÖKSÉGÉNEK BESZÁMOLÓJÁBÓL*

... Politikai, műszaki-gazdasági és kulturális fejlődésünk érdekében egyaránt nagy jelentőségű hazánk oktatási-nevelési rendszerének továbbfejlesztése. A X. pártkongresszus nyomatékmal hívta fel az ország figyelmét arra, hogy oktatási rendszerünk színvonalának emelése szocialista fejlődésünk egyik fő követelménye, és intézkedett is arra vonatkozóan, hogy induljon meg oktatáspolitikánk hosszú távra szóló irányelveinek a kidolgozása. E feladat előkészítésének egyik mozzanata volt az 1970 őszen lezajlott V. Nevelésügyi Kongresszus is.

A tudományos-technikai forradalom következtében nagyon meggyorsult az életkörülmények változása, és megnöttek a követelmények a dolgozók képzettsége irányában, különösen a szocialista országokban, amelyek céltudatos politikával igyekeznek az egész nép érdekében kihasználni az új lehetőségeket. A tudomány gyors fejlődése oly szédületesen növeli az ismereteket, hogy reménytelen bármely iskolatípus tananyagában versenyre kelni ezzel. Napjainkban viszont a technika, valamint a társadalmi gyakorlat egyéb ágai mind nagyobb szakképzettséget igényelnek úgyszólván minden szintű dolgozótól.

Világszerte felismerték, hogy napjaink és a jövő követelményeit a jelenlegi iskolarendszer már nem elégítheti ki. Szervezeti, tartalmi, módszertani és nevelési vonatkozásban egyaránt lényeges átalakítás szükséges. De amennyire egyértelmű e követelmény, annyira vitatottak kielégítésének a módjai. Nincs minta a világon, amit egészében átvehetnénk, mindenütt kísérletezések folynak. Ezeket gondosan kell figyelniük, de kutatással is be kell kapcsolódnunk a jövő iskolarendszerének megteremtésébe.

Az oktatás-nevelés teljes hálózatának megtervezése, az iskolarendszer egészének kidolgozása nem az Akadémia feladata. De ahhoz, hogy előre lehessen haladni e téren, nagyon sok tudományos probléma vár kidolgozásra, amiben viszont az Akadémiának is részt kell vállalnia.

A mai helyzet elemzése és a közeli jövőre szóló előrejelzések egyértelműen amellet szólnak, hogy a közoktatásban az eddiginél nagyobb súlyt kell helyezni a tanulók általános műveltségének a növelése mellett, mint a legfontosabb nevelési feladatra: a szocialista emberi magatartás kialakítására. A konkrét teendők megfogalmazása előtt azonban mélyebben fel kell tárnunk: mi is a szocialista társadalomban a korszerű általános műveltség tartalma, továbbá ez milyen helyet és teret kapjon az oktatás és nevelés rendszerében. Elengedhetetlenek a gyermekek fejlődésére vonatkozó biológiai és pszichológiai, továbbá pedagógiai és didaktikai vizsgálatok is annak felderítésére, hogy az életkori sajátosságok figyelembevételé-

* A Magyar Tudományos Akadémia 1971. évi közgyűlésének május 10-én tartott nyilvános ülésén terjesztette elő az Elnökség beszámolóját ERDEY-GRÚZ TIBOR, az MTA elnöke. Ebből közöljük az ötödik fejezetet, amely nevelésügyi kérdésekkel foglalkozik.

vel milyen tárgyi ismereteket milyen ütemben kell tanítani, milyen módon lehet leghatékonyabban gondolkodásra nevelni, valamint a szocialista eszmei arculatot és erkölcsi tudatot kialakítani.

Távolról sincsen még megnyugtatóan tisztázva, hogy milyen módon alapozható meg az általános iskolában a dialektikus materialista világnézet, különösen figyelembe véve, hogy az általános iskola befejezésekor a tanulók alapjában — életkori sajátágaik miatt — még nem alakíthatnak ki egységes világnézetet. Részletesen meg kell még vizsgálni azt is, hogy miképpen lehet leghatékonyabban elfogadtatni az ifjúsággal a szocialista emberi magatartás normáit, kihasználni fejlődésük e vonatkozásban leghatékonyabb időszakát.

Sok munkát igényel még a humán és a természettudományi-technikai műveltség összhangjának érvényre juttatása. Valljuk, hogy a két kultúra álláspontja nem egyeztethető össze az ember sokoldalú szellemi fejlődésével, magasabb szintre emelkedésével. A szocialista eszmény: a sokoldalúan fejlett ember, aki a hivatásához szükséges szakismeretek mellett a humán és a természettudományi oldalt egyaránt magában foglaló műveltséggel rendelkezik. Különböző tudományágak együttműködésével kell ezen eszmény megvalósításának a reális lehetőségét és természetes határait feltárni.

Koránt sincsen még felderítve, hogy milyen módon lehet a reális lehetőségek keretein belül a legnagyobb lépéseket tenni a szocialista embertípus kialakítása érdekében, ezzel összhangban a tudomány úgyszólván kimeríthetetlen kincsestárából mely ismeretek szükségesek és elégségesek az iskola művelődési céljának az eléréséhez, milyen módon lehet a jelenleginél hatékonyabban fejleszteni a gondolkodóképességet, milyen mértékben építhető be a világnézeti nevelés a szaktárgyakba, miként lehet a pszichológiai tényezők figyelembevételével a legeredményesebben meggyökereztetni az erkölcsi értékeket, kidomborítani a felelősségérzetet. A gyermek megszületésétől folyamatosan kell foglalkozni tulajdonságainak, jellemének kialakításával. Ennek lehetőségei vonatkozásában a fejlődés- és neveléslélektan jelentős eredményeket ért már el, de ezek sem mentek át még eléggé a pedagógiai gyakorlatba. Ez az elmaradás összefügg azzal, hogy a családi és az iskolai nevelés elkülönül egymástól, noha a gyermekre való hatásuk nem választható szét.

Vannak talán, akik arra gondolnak, hogy az Akadémia ne törődjék az általános iskolával. E nézet nemcsak azért téves, mert az általános iskolai oktatás-nevelés minősége alapozza meg társadalmunk egész fejlődését, hanem azért is, mert — az anyagi lehetőségek mellett — tudományos, műszaki és művészi alkotótevékenység alapjait is képezi. Fokozott mértékben érvényes ez a középiskolára, amely már közvetlenül befolyásolja a felsőoktatás lehetőségeit és eredményeit.

Nagy feladat a középiskolák — közöttük a gimnáziumok — hozzáillesztése társadalmunk mai és jövőbeli igényeihez. A tananyagok és az oktatási-nevelési módszerek egyaránt korszerűsítésre szorulnak. Nem arról van szó, hogy a tudomány legújabb vívmányaiból minél többet gyömöszöljünk a tananyagba, hanem az a cél, hogy a tanulók életkorának megfelelő mértékig kiműveltté tegyük az ifjúságot, hogy képessé tegyük önálló gondolkodásra, kialakítsuk tudományos világnézetét, kifejllesszük erkölcsi érzékét és kultúrált magatartását, s emellett elég konkrét tárgyszerű ismerettel lássuk el ahhoz, hogy az iskolából kilépve a mindennapi életben boldogulhasson. Elvárjuk a középiskolától, hogy ne csak alkalmassá tegye tanítványait a továbbtanulásra, hanem az erre irányuló igényt is kifejllessze, az igényt a szellemi továbbfejlődésre, akár szervezett továbbtanulás, akár folyamatos önművelés révén.

Még nagyobbak az Akadémia feladatai az egyetemek vonatkozásában. Világszerte — s így nálunk is — mind több jogos bírálat éri az egyetemi oktatás tartalmát és módszereit egyaránt. A felsőoktatás tartalmának korszerűségét főleg abban kell látni, hogy szilárd alapismeretek nyújtásával, önálló gondolkodásra neveléssel, az ítélőképesség fejlesztésével képessé tegyünk az egyetemet végzetteket munkakörüknek megfelelő területen való specializálódásra, igényt ébresztünk bennük szakismereteik szakadatlan továbbfejlesztésére, a tudomány fejlődése által megkövetelt szemléletváltásra. Ezen túlmenően az egyetemen is folytatni kell a szocialista emberi magatartás kialakítását és megszilárdítását, aminek hatékony eszköze az oktatók példamutatása.

Az egyetemi oktatás-nevelés elvi problémáinak vizsgálatával együtt az Akadémia hivatása a tanszékeken folyó kutatás előmozdítása is. E hivatás teljesítésének csak kis része az, hogy az Akadémia némely tanszékeken kutatócsoportot tart fenn, illetve anyagilag támogatja ezeken a kutatást. Nagyobb részét a valamennyi tanszéki kutatásban való tartalmi közreműködés alkotja. Az Akadémia tudományos osztályainak, bizottságainak és munkabizottságainak aktívan közre kell működniük a tanszékek kutatási terveinek kialakításában, illetve véleményezésében, a kutatási eredmények megvitatásában, értékelésében és társadalmi felhasználásának elősegítésében. E tevékenységhez tovább kell ápolni az érdekelt minisztériumokkal kialakult gyümölcsöző együttműködést, s tovább kell építeni a kapcsolatokat az iparral, a mezőgazdasággal és a társadalmi gyakorlat többi ágával.